

אשנ"ב תשפ"ב – חלק ה-70%, 2 יח"ל, שאלוני 022267; 022261

لتלמידי כיתה יא', יב' ולນבחני משנה ונבחנים אקסטרניים

הנבחנים במועדוי תשפ"ב

אשנ"ב זה מיועד לתלמידי יא' – יב' העומדים להיבחן במועדוי תשפ"ב (חוורף וקייז) לנבחני משנה ואקסטרניים.

האשנ"ב שלפניכם נועד ללוות אתכם המורים, ולהתווות דרך בהוראת הנושאים המופיעים בתוכנית הלימודים. האשנ"ב מגדר את סוגיות היסוד שיש לכלול בהוראת הנושאים המופיעים במסמך תכנית הלימודים, ועליהם ייבחנו התלמידים בבחינות הבגרות. המורים מוזמנים להעמיק ולהרחיב בהוראת הסוגיות השונות, אך אין לוותר על הנושאים המופיעים במסמך הנחיה זה.

על המורים מוטלת החובה והשליחות לשאול עצם מהם היעדים בהוראת נושא זה או אחר? כיצד ניתן להביא את התלמידים ללימוד נושאים אלה בדרך מעניינת, מעוררת חשיבה ומאתגרת? כיצד להתאים את נושאי הלימוד לאוכלוסייה התלמידים עמה הם עובדים? למטרות תכנית הלימודים והצעות לדרכי הוראה מגוונות ראו תכנית הלימודים המותאמת [באחד המפמי'ר](#)

במהלך תשפ"ב נקיים השתלמות רבות ברחבי הארץ – כולם היברידיות (פנים מול פנים ומקוונות). השתלמות אלה תتمקדנה בדרך הוראה מגוונות המכונאות למידה משמעותית והיברידית, מקנות כלים למידה-הערכה חלופיות, וללמידה לקראת היבנות עם ספר פתוח. כמו כן נעסק במילויים היסודיים של תחום הדעת הבאות לידי ביטוי בבחינות הבגרות – שאלות חשיבה מסדר גובה, שאלות הבעת עמדת,

שאלות השוואת, וניתוח ואיתור מקורות ההיסטוריים.

המורים להיסטוריה נקראים להשתתף בהשתלמות אלה, להעשיר את ידיעותיהם בהיסטוריה ובדיקתיקה, ולהתעדכן בשפע החידושים שאנו מכניםים להוראת המקצוע חדשת לבקרים. להזיכרכם – מורה להיסטוריה מחויב להשתתף בהשתלמות מוכרת אחת לפחות באربع שנים. רכו המKeySpec מחייב להשתתם בהשתלמות מפמי'ר בכל שנה. רבים מן המורים משתלמים בכל שנה, ואלה – יבואו על הברכה. בהצלחה לכל המורים ושתיה לנו שנת לימודים פוריה, מהנה ובעיקר – שפער של בריאות!

2

מדינת ישראל
משרד החינוך
המציאות הпедagogית
אשכול חברה ורוח
הפיקוח על הוראת ההיסטוריה

לאור השונות הגדולה בין בתיה הספר נמנעו, בכוונה תחילה, מהמלצות להקצת שעות הוראה לכל נתת נושא (למעט בפרק הוראת השואה לkrarat היבחנות עם ספר פתוח). חזקה על כל מורה שיתכנן את הוראותו בהתאם למספר השעות העומדות לרשותו, פרישת ההוראה הנוהגת בבית ספרו, צרכי התלמידים וכמובן – העדפותיו האישיות (הרצון להעמק בנושא זה או אחר).

אין ללמוד את התוכנית בפחות מ-4 סמסטרים, ובפחות מ-6 ש"ש בסך הכל), כולל חלק ההוראה-הערבה החלופית (חלק ה-30%). תלמידי הכיתות המיוחדות זכאיות, כאמור, לפחות שעות הוראה, על פי תקצוב המשרד.

שימוש לב

לאור אתגרי ההוראה בתשפ"א, שנת הקורונה, ומתווך הבנה שעל התלמידים לצמצם פערים שנוצרו בשנה זו, אנו מותירים בתשפ"ב על כננס את כליל המuna הייחודיים שהונחו בתשפ"א:

על הנבחנים לענות על שאלה אחת מתוך שלוש בחלק א' של הבחינה - פרק השואה והמלחמה (פרק הספר הפתוח).

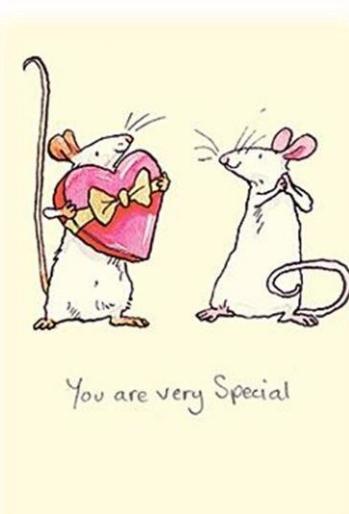
ועל שתי שאלות נוספות מחלק ב' (פרק 2, 3, 4) – כל שאלה מפרק אחר.

ד"ר אורנה כץ אתר

מepamir היסטוריה

וצוואות הדרכה

בהערכה רבה לצוותי ההוראה באשר הם, ובראשם – המורים להיסטוריה בכיתות ו' עד יב'

[מקור האיור](#)

גראשי הלימוד

הלאומיות בישראל ובארצות, ראשית הדרכן עד 1920

א. הלאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19

- א-1. מבוא להוראת נושא הלאומיות המודרנית באירופה במאה
ה- 19

א-2. הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה
במאה ה-19

א-3. המאפיינים ודפוסי הפעולות של התנועות הלאומיות
שהתגבשו באירופה במאה ה-

א-4. תנועה לאומית מדגימה באחת הארץות

פרק זה אינו הכוונה לתנועה הציונית.

מבוא להוראת נושא הלאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19

1. מה קשור ומלכיד את בניו לאום? (שפה, מנהגים ומסורת, עבר משותף, מוצא משותף, סמלים, זיקה לモולדת, השאייפה של בני הלאום לחיות במדינה עצמאית משלחם).
 2. מה היו השינויים שייצרה הלאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19?
 - א. חיזוק מסגרות השתייכות ויצירת מוקדי זהות חדשים לבני האדם.
 - ב. התגבשותן של מסגרות חברתיות, פוליטיות ותרבותיות (התנועות הלאומיות) שטיפחו וחיזקו את סימני הלאומיות ונאבקו לייצרת מסגרת מדינית עצמאית לבני אותו לאום.

4

ג. שינויים במפה המדינית של אירופה (השוואה בין מפת אירופה בשנת 1815 למפה בשנת 1920).

3. תחומי הפעולה של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 (טיפוח תודעה לאומיות ופעילות פוליטית להקמת מדינה לאומית, פעילות דיפלומטית וצבאית להקמת מדינות לאומיות ..).

א. המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 (המעמד החברתי אליו השתיכו המנהיגים, מקור מסכום המנהיג ואמונה ביכולת לשנות את הסדר החברתי – פוליטי קיים).

ב. שלבי ההתפתחות של הפעולות הלאומיות באירופה במאה ה-19 (פעילות אנשי רוח לגיבוש זהות לאומית, פעילות תרבותית וארגוני להפצת לאומיות, פעילות פוליטית למען הגשמה זכויות לאומיות, לדוגמה – מהפכות י'אבב העמים). פעילות דיפלומטית וצבאית להקמת מדינות לאומיות.

ג. הגורמים המסייעים והגורם המעכבים לימוש יודי התנועות לאומיות באירופה במאה ה-19 (מצב מדיני, היקף המודרניזציה בתחומים שונים, כוחה של הכנסייה, מידת הפיצול החברתי, המדיני והתרבותי).

הגורם לצמיחת התנועות לאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19

1. השפעת עקרונות תנועת ההשכלה - שינויים במקור הידע, שימוש ביקורתיבי בידע, ההכרה שכל בני האדם שווים בזכויות הבסיס לחים, לחירות ולKENION, ההכרה בעיקרון ריבונות העם והאמונה בקיומה'.

2. השפעת החלון (שהליך והתפשט), על בני האדם.

3. השפעת התנועה הרומנטית על ההתפתחות התנועות לאומיות במאה ה-19 (חשיבות הרגש והדמיון, שיבת אל העבר והעצמותו, חיפוש אחר סימנים יהודים של קבוצות בני אדם, כינוס והעצמה של התרבות העממית : אגדות עם ופולקלור).

4. השפעת אירופים פוליטיים בשלבי המאה ה-18 וראשית המאה ה-19 על ההתפתחות של תנועות לאומיות באירופה במאה ה-19 (הדי מהפכה האמריקאית, הדி מהפכה הצרפתית ותקופת שלטונו של נפוליאון).

5. השפעת תהליכי התייעוש והעיר על אנשים שנדרקו לעולם חדש ומונוכר. (במה לאומיות הייתה מענה למציאות החדש שנוצרה?)

6. השפעתן של תמורה בתחום, בתחום, בחינוך ובתרבות על אורח החיים והחשיבה של בני האדם. במה תמורה אלו סייעו להפצת לאומיות.

אין להטעב על הדרך שבה נוצר כל אחד מהגורםים (נושאים שנלמדו בחטיבת הביניים).

**יש להתמקד בסבירו תרומתו של כל אחד מן הגורמים לגיבוש תופעת הלאומיות ולצמיחתן
של התנועות לאומיות באירופה במאה ה-19**

המאפיינים ודפוסי הפעולות של התנועות לאומיות שהתגבשו במאה ה-

19 באירופה

מומלץ ללמד את המאפיינים בשילוב עם הדוגמה ממדינה אחת.¹

1. המאפיינים של מנהיגי התנועות לאומיות באירופה במאה ה-19. (המעמד החברתי אליו השתיכו המנהיגים, מקור סמכות המנהיג ואמונהו יכולת לשנות את הסדר החברתי-פוליטי הקיים).
2. תחומי הפעולה של התנועות לאומיות באירופה במאה ה-19 (טיפוח תודעה לאומית ופעולות פוליטיות להקמת מדינה לאומית).
3. שלבי ההתפתחות של הפעולות לאומיות באירופה במאה ה-19. (פעולות של אנשי רוח לגיבוש זהות לאומית, פעילות תרבותית וארגוני להפצת לאומיות, פעילות דיפלומטית למען הגשת זכויות לאומיות, לדוגמה- מהפכות י'אביב העמים', פעילות דיפלומטית וצבאית להקמת מדינות לאומיות).
4. הגורמים המשמעותיים לימוש יודי התנועות לאומיות באירופה במאה ה-19, והגורםים המשפיעים עליהם (מצב מדיני, היקף המודרניזציה בתחוםים שונים, כוחה של הכנסייה, מידת הפיצול החברתי, המדיני והתרבותי).

¹ לדוגמה – לימוד נושא שלבי ההתפתחות התנועה הלאומית והדוגמה מן המדינה שנבחרה ; לימוד גורמים מסוימים ומערכות והדוגמה.

'אביב העמים' בברלין, גרמניה מתוך : ויקיפדיה

תנועה לאומית מדגימה באחת מהארצות: איטליה, גרמניה, יוון, פולין

1. המצב המדיני, והמצב החברתי-כלכלי בארץ שנבחרה לפני שהחל המאבק הלאומי, הגבולות בהם חיו בני הלאום, מי שלט במדינה.
2. מטרת המאבק והכוחות הפעילים שהניעו את המאבק הלאומי בארץ שנבחרה.
3. השלבים העיקריים במהלך של התנועה הלאומית בארץ שנבחרה ותוצאות המאבק הלאומי.
4. הגורמים שסייעו למאבק הלאומי בארץ שנבחרה, והגורם שעיכבו אותו. הסבר כיצד סייעו או עיכבו.
5. קווי הדמיון והשוני בין המאבק הלאומי בארץ שנבחרה לבין דפוסי הפעולה ושלבי המאבק של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.

לקראיה נוספת:

א, גלנר, **לאומים ולאומיות**, האוניברסיטה הפתוחה, 1983
 הנרי, וסרמן, **עם, אומה, מולדת**, האוניברסיטה הפתוחה, 2007,
 יעקב תלמוון, **רומנטיקה ומרי**, עם עובד, עט עוזב, 1973.

ב. התנועה הלאומית היהודית המודרנית - הציונות ומאפייניה העיקריים

הגורםים לצמיחה ולהתארגנותה של התנועה הציונית

- התעוררות ספוקת בפרטן האמנציפציה בשל גילוי האנטישמיות במערב ובמרכז אירופה.
- החשש מאובדן הזהות היהודית بد בבד עם תהליכי החילון וההשתלבות בחברת הרוב.
- גילוי האיבה כלפי היהודים מצד השלטון והחברה בזורה אירופי.
- השפעת רעיונות הלאומיות והפעילות של התנועות הלאומיות במאה ה-19 באירופה על היהודים ("ויכי נופלים אנחנו מהם"? לצד דחיתת היהודים מכבוצת ההשתיכות הלאומית).

כאשר הבשילו התנאים השונים לצמיחה של התנועה הציונית, היא הסתיימה רבות בכמיהה ארוכת שנים של המוני בית ישראלי לציון, אך אין לראות בכמיהה ארוכת שנים לציון סיבה להתעוררות הלאומיות היהודית המודרנית.

קריאה נוספת - ספר אלקטרוני ב合作共赢

שלמה, אבנרי, "הציונות כמחפה" בתוך הרעיון הציוני לגוניו, פרקים בתולדות המחשבה הלאומית היהודית, עם עובד, 1980, עמ' 13-24.
מאושפי הספרייה הלאומית: [ראו כאן](#)

פועלו של בנימין זאב הרצל לבניית התנועה הציונית ולארגונה

- תחנות בחייו של הרצל, שהובילו אותו לגיבוש תפיסתו הציונית
- בעיות היהודים והפתרון המוצע לה בספרו של הרצל 'מדינה יהודים'.
- הקונגרס הציוני הראשון ותוכנית באזול: מטרת ואמצעים. מהי חשיבותה של התוכנית?
- הקמת המוסגרות הארגוניות למימוש מטרות התנועה.
- ניסיונו של הרצל לקבל צירור מהסולטן העות'מאני והשגת הסכמת המעצות (גרמניה, הקיסרות הרוסית ובריטניה) לממן ערבויות לצירור זה.
- פולמוס אוגנדה: תוכנה של ההצעה, מי תמך בה ומדוע? מי התנגד לה ומדוע?

קריאה נוספת

עמוס אילון, הרצל, עם עובד, 1997.

העשרה בכיתה:

הטלויזיה החינוכית: תרייך אחריה – הרצל והקונגרס הציוני ה-1, 14 דקות ו-45 שניות: [ראוי כאן](#)

מאוצרות הספרייה הלאומית: [ראוי כאן](#)

פעולותיהם של הציונים בארץ ישראל עד מלחמת העולם הראשונה

- העלייה לארץ ישראל עד מלחמת העולם הראשונה: סיבות לעלייה, קשיי העולים.
- הקמת צורות ההתיישבות חדשות (מושבה וקובוצה), הקמת העיר העברית - תל אביב, הכרתת מפת ההתיישבות בארץ ישראל.
- הקמת מסגרות חברתיות-פוליטיות (ארגוני האיכרים במושבות, מפלגות הפעלים ומקום בחני חבריהם; אין הכוונה להשוואה בין מצעי המפלגות השונות).
- הקמת מסגרות ביטחוניות. ('השומר' כארגון המשלב את רעיון 'כיבוש העבודה' ברעיון 'כיבוש השמירה' ומגלם את דימוי היהודי החדש).

- אישים וארגוני שסייעו לפעולות הציונית. ('שיטת האפוטרופסות' – העזרה של הברון רוטשילד למוסבות והביקורת עליה. פעילותו של ד"ר ארטורו רופין והמשרד הארץ ישראלי למען היישוב היהודי בא"י).
- הנחת התשתיות לתרבות וחינוך עברי. ('מלחמת השפה', עיתונות, פעילותו של אליעזר בן יהודה, הקמת הסטודיות המוריס ומסגרות חינוכיות עבריות).

ג. התנועה הציונית והיישוב היהודי בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה

1. **מדיניות השלטון העות'מאני** (गימל פחה) כלפי היישוב היהודי בא"י בזמן מלחמת העולם הראשונה: גורמים, יעדים ודרך פעולה.

• מה הניע את המדיניות העות'מאנית? (יחס עזין כלפי העולים הציונים שהגינו ממדינות שהשתיכו למדינת הסכם); עוניות כלפי מיועטים לאומיים בגלל אופייה של האימפריה העות'מאנית כאימפריה רבעלאומית; צורכי הצבא הטורקי בזמן המלחמה).

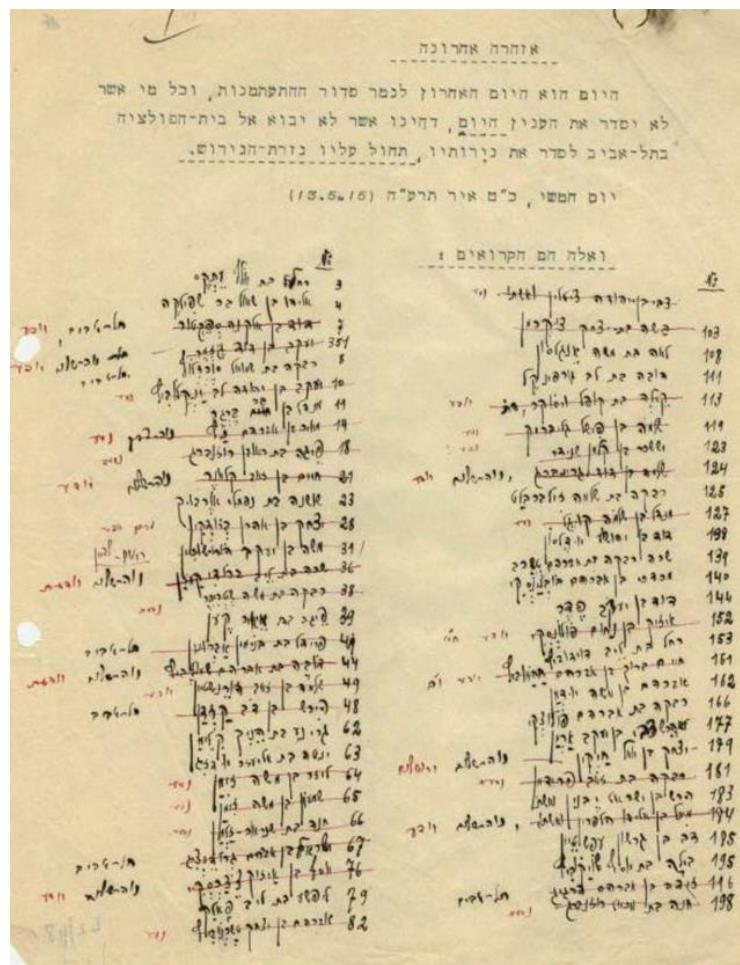
• **יעדי** השלטון העות'מאני (גימאל פחה): פגעה בפעולות התנועה הלאומית היהודית-ציונית; סיפוק צורכי המלחמה.

• **דרכי פעולה:** הצגת הצדדים שנתקט השלטון העות'מאני כלפי היישוב היהודי כביטוי למדיניות שננקטה.

הודעת המשרד הארכיזרלי אל תושבי הארץ

היהודים נתנו המדיניות הזורמת לסדר את נתינותם העות'מאנית עד ה-15 במאי. ההודעה כוללת את רשימת

התושבים היהודיים המיודדים לגירוש מא"י ע"י השלטונות העות'מניים. (הארכון הציוני)

2. **הצהרת בלפור:** תוכנה, הקשיים הנובעים מנוסח ההצהרה, האינטרסים של בריטניה במתן ההצהרה, כיצד קיבלו אותה הציונים, היהודים המשתלבים והערבים.

לקראת נספת:

דני גוטוין, "הגורמים לפרוסום הצהרת בלפור: חיים ויצמן, התנועה הציונית והאימפריאליות הבריטי",
[ישראל 24 \(2016\): למאמר](#)

מאוצרות הספרייה הלאומית: ראו כאן

ארכיוון המדינה: היישוב היהודי בארץ ישראל בתקופת מלחמת העולם הראשונה: [ראו כאן](#)

ד. השוואת בין התנועה הציונית בראשית דרכה ובין תנועות לאומיות של עמים אחרים באירופה במאה ה-19

- מה המשותף לתנועה הציונית ולתנועות לאומיות אחרות באירופה במאה ה-19 (הגורמים לצמיחתן, יעדיהם, טיפוסי המנהיגים, דפוסי פעילות).
- ההבדל בין התנועה הציונית ובין תנועות לאומיות אחרות:

 1. התנועה הציונית יכולה להישען על התפיסה של היהודים את עצם עם ועל הכמיהה שלהם לציוון, ולהעניק להן משמעות לאומיות מודרנית.
 2. האתגרים הייחודיים שעמדו לפני התנועה הציונית (הריחוק הגאוגרפי, הபיצול הכלכלי, הלשוני והתרבותי, התלות בשלטון הזר בארץ-ישראל ובהסכמה שליטוניות מקומיים בארצות השונות לפעולות הציונית).
 3. ריבוי המתנגדים לתנועה הציונית בתוך החברה היהודית והגיוון במניעיהם (אורחות דוקסים, יהודים משתלבים, תומכי הבונד ויהודים סוציאליסטים חברי התנועות המהפכניות).

צל ומי באך

▶ 0:00 / 1:12 ● : ♪

מילים: יורם טהרלב
 לחן: לוי שער

במדרון מעל הוואדי
 עכ השקדיה פורה
 באוויר ניחוח הדסים
 זה הזמן לפני הקיץ
 שעריו הלב פותח
 ותמיד ברוכים הנכנסים.

בימים אשר כאלה
 מחכים עד בוא הליל
 מחכים לצעדים קרבאים
 לא סוגרים את הבריח
 לא עוצמים את העיניים
 בימים כאלה מקשיבים.

מי שרubb ימצא אצלו פת של לחם
 מי שעיף ימצא פה צל ומי באך
 מי שסוכתו נופלת
 חרש ייכנס בדלת
 חרש ייכנס ועד עולם יוכל להישאר.
 מי שרubb ימצא אצלו פת של לחם
 מי שעיף ימצא פה צל ומי באך
 מי שסוכתו נופلت
 חרש ייכנס בדלת
 ותמיד יוכל להישאר.

זה הבית שבינו
 זה האורן שננטענו
 זה השביל וזהי הברא
 מי שבא לפה – אחינו
 מי שבא יסב איתנו
 והשער שוב לא יסגר.

מי שרubb ...

השיר מציר את נוף הכרמל שלרגלי גדלתי. בין השיטין נرمز ארוע שחוויתי בעודו ילד קטן. בשנת 1945 הצליחה ייחידה מחתרתית של הפלמ"ח לפרק למחנה המעצר בעתלית, בו נכלאו עולים לא-חוקיים שהגיעו לארץ בלי רישיונות. לאחר שנפרצה הגדר ונטרלו השומרים, יצאו העולים לחופשי ובלויי משחרריהם הלוכו ברגל לכיוון הכרמל כדי להגיע בלילה מעטלית ליאור. רק בזודים הצלicho לעמוד במאםץ האדריך זהה והגשו ליאור בשעות הצהרים שלמחרת. במדרון היורד מההר הקיפו אותו שוטרים בריטים, אך חברי הקיבוץ התערבו בין העולים והעלימו אותם בתוך חדרי המגורים. גם בחדר המגורים הקטננו של הורי התארחה במשך חדש עולה חדשה, עד שהרהורות נרגע והיא העבירה למקום אחר בארץ. מי שסוכתו נופلت/ חרש ייכנס בדלת/ ותמיד יוכל להישאר.

טוטליטריות, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

התלמידים המתחילה את לימודיהם בכיתה י' בתש"פ ייבחנו בתשפ"א בבחינת הבגרות הכוללת פרק בנושא מלחמת העולם השנייה והשואה. על פרק זה ייבחנו התלמידים בlianovi ספרי הלימוד המאושרם שברשותם. תלמידים הרוצים בכך יכולים להיעזר בעמודים המרכזיים של יחידת הלימוד "איך יכול אדם". אשר נבנתה בשיתוף עם אנשי ייד ושם'.

למסמכים המנחים, הצעות דидקטיות ודוגמאות לשאלות בגרות עם ספר פתוח, ראו:

<https://www.smore.com/ur8sf>

נושאי הלימוד:

האידיאולוגיה הנאצית, ובכלל זה האנטישמיות המודרנית בגלולה הנאצית ומרכזיות השאלה היהודית באידיאולוגיה זו. 4 שעות

مוקדי הלימוד:

- עיקרי האידיאולוגיה הנאצית – יש להבהיר שאידיאולוגיה זו מכונת ליצירת תמונה שלמה הכוללת סיבות להתחוות הדברים, הסבר לליקויי ההוויה ותמונה עתיד מושלמת.
- תורת הגזע.
- דימוי היהודי באנטישמיות הנאצית - הנאצים עשו שימוש בדיםומים אנטישמיים קודמים תוך שהם מעכימים אותם ומעניקים להם מרכזיות חסרת תקדים. הם התנו את יצירת 'הסדר החדש', אותו רצו למשם, במצב פתרון לבעה היהודית. (מומלץ לקרוא את צוואתו של היטלר לפני התאבדותו מתוך **השואה בתיעוד**, מסמך מס' 64).
- מקומו של המנהיג – 'הפיהר פרנציפ'.
- מרחב המלחיה
- התנגדות לתיאוריות שעמדו בסיס המשטר הדמוקרטי והקומוניסטי. תיאוריות אלה הוצגו כביטוי לניאון וחולשה וכמכשול בפניו 'הסדר החדש' אותו ניסו הנאצים לקדם.

לדיון:

כיצד מבטאים עקרונות האידיאולוגיה הנאצית את התפיסה הטוטליטרית?

13

מדינת ישראל
משרד החינוך
המציאות הпедagogית
אשכול חברה ורוח
הפיקוח על הוראת ההיסטוריה

לקראיה נוספת:

דן מכמן, **בימי שואה ופקודת: בין שנת ישראלי לאנטישמיות**, האוניברסיטה הפתוחה, 1983, ייחידה 2, עמ' 118-74.

יחיים וייץ, **בימי שואה ופקודת: עליית הנאצים**, האוניברסיטה הפתוחה, 1983, ייחידה 3, עמ' 104-118.
מיכאל ירון, **הוראת נושא השואה בשערי היסטוריה בחטיבת עליונה**, יד ושם, 2004, עמ' 10-19.

תמונה מתוך 'פטריות הרעל', *Der Giftpilz*, ספר התעמלות הארץ והאנטישמי שכותב שטררייך. כל צייר לווה בסיפור לילדים. במקרה זה – היהודי מפתח את הילדים הגרמנים התמים באמצעות סוכריות.

המעבר של גרמניה מdemokratia לנאציזם – בניית המשטר הנאצי, המדיניות כלפי היהודים – 6 שעות

مוקדי הלימוד:

שיעורים 1-3 – מימי היטלר לכנצלר ועד לפטוס חוקי נירנברג (ינואר 1933- ספטמבר 1935)

בשלב זה התמקדו פעולות הנאצים בעיקר בתחוםים העיקריים הבאים :

- **צווים וחקיקה - מבחר מדגים** מהצעדים הבאים : בחירות חזרות ונשנות לריביסטאג, ביטול זכויות אדם רבות באמצעות פקודות לשעת חירום, חוק ההסכמה, פיזור האיגודים המקצועיים והקמת 'חוצת העבודה', חרם על חניות ועסקים יהודים, החוק בדבר החזרת הפקידות המקצועיית על כנה, חוק פיזור המפלגות, תחיליך ההאחדה, גיוס חובה וחיבור בשבועות נאמנות לפיהרר, היחסים עם הכנסיות הנוצריות.
- **תעומלה, חינוך ותרבות - מבחר מדגים** מהצעדים הבאים : תלית העיתון 'דר שטיירמר' מדי שבוע על לוחות המודעות בכל הפינויים בעירם ובמקומות קטנים ובכל תחבורה ציבורית, שליטה אנטישמי ברחובות ובדרכיהם, איסור על כניסה יהודים למקומות שונים, סրטי תעומלה, תהליכי ביום ומצעדי לפידים בלבד, שניינים בתוכני הלימוד והדפסת ספרי לימוד חדשניים התואמים את המסריהם האידיאולוגיים, החלפת מנהלים וצוותי מורים בחלק מבתי הספר, הקמת מסגרות נוער של המפלגה הנאצית, סמלי המפלגה הפכו לסמלים המדינה ומוסעל היד היה לברכה מוסכמת בין בני אדם, שידורי רדיו תכנים של לאומי גבלס.
- **טרור והפעלת כוח - מבחר** מהצעדים הבאים : שריפת הריביסטאג והכרזה על מצב חירום, שריפת הספרים, מאסרים שרירותיים של פעילי פוליטיים המזוהים כרפובליקנים, סוציאליסטים, קומוניסטים, הקמת מחנות ריכוז, דכאו וסקנסנהאוזן.
- **ליל הסכינים הארווכת, עיצוב המשטר הנאצי** – בחירת היטלר בשיתוף פעולה עם התעשיינים והצבאה, תזק העצמת ארגון ה.ס.ס.

שיעור 6-4 – חוקי נירנברג, ספטמבר 1935 והחזרת הצעדים נגד היהודים

- תוכנן של חוקי נירנברג.
- משמעותם מהיבט בניית המשטר הנאצי ומה_ibט היהודי. (עם קבלת חוקי נירנברג הפכה תורת הגזע מצצע מפלגתי לחוק המדינה המחייב שעיל פיו נקבע מי יכול להיות אזרח במדינה הנאצית הבנית. חוקי נירנברג שללו את זכות היהודים לאזרחות וסללו את הדרך להפרדה בין יהודים לארים).

- החרפת הפעילה ביהודים (ריבוי צוויים והגבלות על היהודים, תוך הוצאתם ממעגלי הכללה, החברה והתרבות בגרמניה. פגיעות פיסיות והרס בתים נסת כמuous וסמל ליהודים – Lil הבדולח. מעצרים ושליחות יהודים למחנות ריכוז בשל יהודותם. הגירה כפואה. שינויי ארגוניים הכוללים האדרת מגנוני פיקוח המטפלים בייהודים ורכיבום בידי מחלקות ה-S.S. סימון דרכוני יהודים ווהוספה השמות שרה וישראל לשם מקוריים. ביטול המעד המשפטי של הקהילות היהודיות.
- חשוב להציג בסיקום או במהלך הוראת הנושא, את מאפייני המעבר מdemokratia לנאציזם: בנייה הדרגתית על בסיס קיים. כוחות מרכזיים בחברה כגון הצבא, הבורגנות והתעשייה, המעד האקדמי-האינטלקטואלי, התאמינו עצם בהדרגה ופעלו על פי 'כללי המשחק' החדשים.

לדיון: תהליך המעבר של גרמניה מdemokratia למשטר טוטליטרי נאצי נעשה בשני מישורים בעת ובונה אחת – עיצוב המדינה (מוסדות השלטון) והשנייה – "גיוס" תמיכת הציבור הגרמני. כיצד בוצע תהליך זה בשני המישורים?

לקראיה נוספת:

שאלול פרידלנדר, **גרמניה הנאצית והיהודים: שנות הרדיפות, - 1939**

1989, עם עובד,

יחיעם וויז, **בימי שואה ופקודה: עליית הנאצים, האוניברסיטה הפתוחה, ייחידה 3, 1984, עמ' 104-156.**

גיליון/dr שטיירמר מ-1934. בתחתית כל גיליון צוין – 'היהודים הם אסוננו'.

כירות תעמולה לאאוגנטיקה - השבחת בני אדם באמצעות רביה סלקטיבית במטרה לשפר את הגזע האנושי (ובמקרה זה – הארוי), ולהעלים את 'הבלתי ראויים'.

מלחמת העולם השנייה: מהלכים עיקריים ו'הסדר החדש'.

4 שעות

מוקדי הלימוד: מטרת הוראת נושא זה – הכרת התלמידים את המטרות הרחבה בה התרחשה השואה, והבנת הקשר בין שלבי המלחמה ובין השלבים השונים בפתרון הסופי. בהוראת הנושא מומלץ להיעזר באתרים הממחישים את התקדמות הנאצים, קרבות המפנה והניצחון על הנאצים.

- המהלים הצבאיים העיקריים העיקריים בחזיותם השונות עד קיץ 1941. הקרב על בריטניה, כיבשי הגרמנים בדרום ומרכז אירופה.
- הרחבת המלחמה לחזיות נוספות – מבצע ברברוסה, המלחמה בחזית המזרחית. ההתקפה על פרל הרבור והצטרכות אריה"ב למלחמה.
- קרבות המפנה – אל עלמיין וסטלינגרד. הפלישה לנורմדי.
- כניעת גרמניה והטלת פצצות האטום על יפן.
- מהו 'הסדר החדש'? הבורת המושג והצעדים השונים שנקטו הנאצים כדי לקדם את הגשמו (ב嫁依, אין להתייחס בהרחבה לתוכנית האונזיה ולשואת היהודים).

לדיון:

- מה היו המטרות של 'הסדר החדש' וכי怎 מבטא יישום מדיניות זו את עקרונות האידיאולוגיה הנאצית?

הקמת הגטאות – פולין

7 שעות

מוקדי הלימוד:

- המדיניות כלפי היהודים בפולין עד לריכוזם בגטוות (צעדים שנעדו להפריד בין היהודים לבין האוכלוסייה המקומיתala-יהודית, גגיעה במוסדות תרבות ודת יהודים. הרס הקיום הכלכלי של היהודים. חתיפות לעובדות כפיה. גגיאות והתעלויות. מינוי יודנרטאים בחלק מהערים). מה היו מטרות הנאצים במדיניות?
- השפעת הכיבוש הנאצי על חייו היהודיים בפולין (תוך חדש מצאו עצם היהודים מפוצלים בין מסגרות שלטון שונות בשלכל שלטון הייתה מדיניות שונה כלפיהם – החלק שסופח לברית המועצות, האזור שנועד להיות מסופח לרייך לאחר המלחמה ואזור הכיבוש, הגeneral gobernmu'). מטרות מוצחרות והסבירים להקמת הגטוות. תהליך הקמת הגטו, דרך ניהול הגטו ודרכי הפיקוח עליו. מטרות מוצהרות בהקמת הגטוות והסבירים נוספים להקמתם. דרך ניהול של הגטוות ודרכי הפיקוח עליהם. התפקידים שהוטלו על היודנרטאים.

החיים בגטו:

- תנאי החיים בגטו (הצפיפות, הרעב ומקורות התעסוקה).
- השפעת תנאי החיים על הפרט, על המשפחה ועל החברה היהודית.
- דרכי ההתקומדות של היהודים בגטוות (הישרדות. קידוש החיים. פעילות ארגונים שונים לעזרה הדדית. מאפייני פעילות תנועות הנוער – 'הינו שם אך לא חיינו שם'.

קריאה נוספת:

- דן מכמן ויחעם וייז, **בימי שואה ופקודה**, האוניברסיטה הפתוחה, ייחידה 11, 1984, עמ' 19-60.
- דן מכמן, **בימי שואה ופקודה**, האוניברסיטה הפתוחה, ייחידה 10, 1984, עמ' 53-117.
- דן מכמן, **בימי שואה ופקודה**, האוניברסיטה הפתוחה, ייחידה 7, עמ' 17-30.
- דן מכמן, **הגטוות היהודים בימי השואה: כיצד התהוו ומדוע?**, יד ושם, תשס"ח.
- מיכאל ירון, **הוראת השואה בשיעורי ההיסטוריה בחטיבת העליונה**, יד ושם, 2004, עמ' 46-52.

הקשר בין תחילת ההרג המוני למלחמה בברה"מ

2 שעות

مוקדי הלימוד:

- הגורמים לפלישת גרמניה לברית המועצות. מבצע ברברוסה כנקודת מפנה במלחמת עולם השנייה – (**NELMD בנושא המהלים העיקריים במהלך מלחמת העולם השנייה**)
- הקשר בין תחילת ההרג המוני של היהודים למלחמה בברית המועצות

לקראיה נוספת:

אלן צור, **מלחמות העולם השנייה: המלחמה ששינתה את פני העולם**, משרד החינוך, ירושלים, 1995, עמ' 64-49

"מבצע ברברוסה: כיבוש ברית המועצות וראשית השמדת היהודים", יד ושם בשיתוף עם מט"ח: [למאמר](#)
 ג' פ' צ' פולר, **מלחמות העולם השנייה**, מערכות, תל אביב, 1987, עמ' 113-118.

криיסטופר ר' בראונינג, **הדרך אל הפתורון הסופי: התפתחות המדיניות הנאצית כלפי היהודים ספטמבר 1939-מרס 1942**, יד ושם, ירושלים, 2004, עמ' 281-272.

פרופ' שאול פרידלנדר, הרצאה מצולמת, "הבעיה היהודית במהלך מלחמות העולם השנייה": [ל听课ה](#)
 שאול פרידלנדר, **שנות המשמדה, 1939-1945: גרמניה הנאצית והיהודים**, עם עובד, ירושלים, 2009, עמ' 207-263.

מייכאל ירון, **הוראת השואה בשיעורי ההיסטוריה בחטיבת העליונה**, יד ושם, 2004, עמ' 61-62.

סרטים:

טורה טורה טורה, 1970.

השלבים בביוצו הפתרון הסופי

2 שעות

נקודות הלימוד:

- שלב ראשון: בורות הירוי - הרצת בוצע במקום מושבם של היהודים ובשטחים שנככשו במהלך מבצע ברברוסה. שלב שני: הקמת מחנה ההשמדה חלמנו והבאת היהודים אליו. שלב שלישי: מבצע ריננהרד – הקמת מחנות ההשמדה בלז'ץ, סובייבור וטרבלינקה – הבאת יהודי פולין ומדינות נוספות. שלב רביעי: הקמת מתקני ההשמדה ההמוניים במחנות מיידנק ואושוויץ והבאת כל יהודי אירופה.
- עדות המוות.
- ועידת ואנזה – מה היו מטרות כינוס הוועידה? **יש להציג שהועידה לא נועדה להחלטת על 'הפתרון הסופי', שכן ההחלטה התקבלה קודם לכך, והביוץ כבר החל.**
- מיהם נציגי הרשות שהשתתפו בוועידת ואנזה? (**הנבחנים אינם נדרשים לדעת את שמות המשתתפים**).
- מהם הנושאים שעלו במהלך הוועידה, כעולה מפרטוקול?
- מה ניתן למדוד מפרטוקול הוועידה על הטוטליות של הפתרון הסופי?

Land	Zahl
A. Österreich	131.800
Ostmark	43.700
Ostgebiete	420.000
Generalgouvernement	2.284.000
Bialystok	400.000
Protokrat Nürnberg und Nürnberg	74.200
Nürnberg – Judenfrei –	
Lettland	3.500
Litauen	34.000
Belgien	43.000
Dänemark	5.600
Frankreich / Besetztes Gebiet	165.000
Unbesetztes Gebiet	700.000
Griechenland	69.000
Niederlande	160.000
Norwegen	1.300
B. Bulgarien	48.000
England	350.000
Finnland	2.300
Irland	4.000
Italien einschl. Sardinien	50.000
Albanien	200
Kroatien	40.000
Portugal	3.000
Rumänien einschl. Bessarabien	342.000
Schweden	8.000
Schweiz	18.000
Serbien	10.000
Slowakei	88.000
Spanien	6.000
Türkei (europ. Teil)	55.500
Ungarn	742.800
UdSSR	5.000.000
Ukraine	2.994.684
Weißrussland einschl. Bialystok	446.484
Zusammen: über	11.000.000

קריאה נוספת:

מיכאל ירון, **הוראת השואה בשיעורי ההיסטוריה בחטיבת העליונה**, יד
שם, 2004, עמ' 61-65, 68-69.

מתוך פרוטוקול הוועידה:

דילמות ודרבי התמודדות של היהודנרטאים בנסיבות מזורה אירופית בזמן ביצוע 'הפרטון הסופי'

2 שעות

مוקדי הלימוד:

חשיבות להציג מדו"ע התקשו יהודים שחיו בנסיבות לתפוס שמדובר היה בנסיבות של השמדה טוטלית?

הדילמות העיקריות:

- דילמת השילוחים – האם וכייד לבצע את הוראות הגורמים? במידה וכן – האם לנצל מדיניות שתצליח לפחות חלק מתושבי הגטו? את מי? האם לשתף את אוכלוסיית הגטו במידע על מדיניות ההשמדה הנאצית?
- יחס חברי היהודנרטאים למחתרות.
- האם להיענות ליזומות להפוך את הגטו ליצרני בעיני הנאצים, כדרך להצלחה או לדחיה ביצוע פיני הgetto?

לדיון:

כיצד התמודדו ראשי היהודנרטאים עם המתח שבין ההכרה לבצע את הוראות השלטון הנאצי, לבין רצונם להציג כמה שיותר מאחריהם?

לקראיה נוספת

אי כרמון, השואה, תל, ירושלים, תשמ"א, חלק ב'. עמ' 125-162.
 יהודה באואר, **תגובה בעת השואה: ניסיונות עמידה, התנגדות, הצלחה, האוניברסיטה המשודרת**, תל אביב, 1983, פרק י"ג.

מיכאל יIRON, **הוֹרָאת הַשּׂוֹאָה בְּשִׁיעָרֵי הַיִסְטוּרִיה בְּחַטִּיבָה הָעֲלֵיָה**, יד ושם, 2004, עמ' 71-75.
 יצחק ארד, ישראל גוטמן ואברהם מרגליות ערכיהם, **השואה בתיעוד: מבחר תעוזות על חורבן יהודיה גרמניה ואוסטריה, פולין וברית המועצות**, יד ושם, תשל"ח, מסמך מס' 100, 101, 109, 111, 118, 121, 125, 145, 148, 150, 152, 154, 156, 158, 160, 162, 164, 166, 168, 170, 172, 174, 176, 178, 180, 182, 184, 186, 188, 190, 192, 194, 196, 198, 200, 202, 204, 206, 208, 210, 212, 214, 216, 218, 220, 222, 224, 226, 228, 230, 232, 234, 236, 238, 240, 242, 244, 246, 248, 250, 252, 254, 256, 258, 260, 262, 264, 266, 268, 270, 272, 274, 276, 278, 280, 282, 284, 286, 288, 290, 292, 294, 296, 298, 300, 302, 304, 306, 308, 310, 312, 314, 316, 318, 320, 322, 324, 326, 328, 330, 332, 334, 336, 338, 340, 342, 344, 346, 348, 350, 352, 354, 356, 358, 360, 362, 364, 366, 368, 370, 372, 374, 376, 378, 380, 382, 384, 386, 388, 390, 392, 394, 396, 398, 400, 402, 404, 406, 408, 410, 412, 414, 416, 418, 420, 422, 424, 426, 428, 430, 432, 434, 436, 438, 440, 442, 444, 446, 448, 450, 452, 454, 456, 458, 460, 462, 464, 466, 468, 470, 472, 474, 476, 478, 480, 482, 484, 486, 488, 490, 492, 494, 496, 498, 500, 502, 504, 506, 508, 510, 512, 514, 516, 518, 520, 522, 524, 526, 528, 530, 532, 534, 536, 538, 540, 542, 544, 546, 548, 550, 552, 554, 556, 558, 560, 562, 564, 566, 568, 570, 572, 574, 576, 578, 580, 582, 584, 586, 588, 590, 592, 594, 596, 598, 600, 602, 604, 606, 608, 610, 612, 614, 616, 618, 620, 622, 624, 626, 628, 630, 632, 634, 636, 638, 640, 642, 644, 646, 648, 650, 652, 654, 656, 658, 660, 662, 664, 666, 668, 670, 672, 674, 676, 678, 680, 682, 684, 686, 688, 690, 692, 694, 696, 698, 700, 702, 704, 706, 708, 710, 712, 714, 716, 718, 720, 722, 724, 726, 728, 730, 732, 734, 736, 738, 740, 742, 744, 746, 748, 750, 752, 754, 756, 758, 760, 762, 764, 766, 768, 770, 772, 774, 776, 778, 780, 782, 784, 786, 788, 790, 792, 794, 796, 798, 800, 802, 804, 806, 808, 810, 812, 814, 816, 818, 820, 822, 824, 826, 828, 830, 832, 834, 836, 838, 840, 842, 844, 846, 848, 850, 852, 854, 856, 858, 860, 862, 864, 866, 868, 870, 872, 874, 876, 878, 880, 882, 884, 886, 888, 890, 892, 894, 896, 898, 900, 902, 904, 906, 908, 910, 912, 914, 916, 918, 920, 922, 924, 926, 928, 930, 932, 934, 936, 938, 940, 942, 944, 946, 948, 950, 952, 954, 956, 958, 960, 962, 964, 966, 968, 970, 972, 974, 976, 978, 980, 982, 984, 986, 988, 990, 992, 994, 996, 998, 1000, 1002, 1004, 1006, 1008, 1010, 1012, 1014, 1016, 1018, 1020, 1022, 1024, 1026, 1028, 1030, 1032, 1034, 1036, 1038, 1040, 1042, 1044, 1046, 1048, 1050, 1052, 1054, 1056, 1058, 1060, 1062, 1064, 1066, 1068, 1070, 1072, 1074, 1076, 1078, 1080, 1082, 1084, 1086, 1088, 1090, 1092, 1094, 1096, 1098, 1100, 1102, 1104, 1106, 1108, 1110, 1112, 1114, 1116, 1118, 1120, 1122, 1124, 1126, 1128, 1130, 1132, 1134, 1136, 1138, 1140, 1142, 1144, 1146, 1148, 1150, 1152, 1154, 1156, 1158, 1160, 1162, 1164, 1166, 1168, 1170, 1172, 1174, 1176, 1178, 1180, 1182, 1184, 1186, 1188, 1190, 1192, 1194, 1196, 1198, 1200, 1202, 1204, 1206, 1208, 1210, 1212, 1214, 1216, 1218, 1220, 1222, 1224, 1226, 1228, 1230, 1232, 1234, 1236, 1238, 1240, 1242, 1244, 1246, 1248, 1250, 1252, 1254, 1256, 1258, 1260, 1262, 1264, 1266, 1268, 1270, 1272, 1274, 1276, 1278, 1280, 1282, 1284, 1286, 1288, 1290, 1292, 1294, 1296, 1298, 1300, 1302, 1304, 1306, 1308, 1310, 1312, 1314, 1316, 1318, 1320, 1322, 1324, 1326, 1328, 1330, 1332, 1334, 1336, 1338, 1340, 1342, 1344, 1346, 1348, 1350, 1352, 1354, 1356, 1358, 1360, 1362, 1364, 1366, 1368, 1370, 1372, 1374, 1376, 1378, 1380, 1382, 1384, 1386, 1388, 1390, 1392, 1394, 1396, 1398, 1400, 1402, 1404, 1406, 1408, 1410, 1412, 1414, 1416, 1418, 1420, 1422, 1424, 1426, 1428, 1430, 1432, 1434, 1436, 1438, 1440, 1442, 1444, 1446, 1448, 1450, 1452, 1454, 1456, 1458, 1460, 1462, 1464, 1466, 1468, 1470, 1472, 1474, 1476, 1478, 1480, 1482, 1484, 1486, 1488, 1490, 1492, 1494, 1496, 1498, 1500, 1502, 1504, 1506, 1508, 1510, 1512, 1514, 1516, 1518, 1520, 1522, 1524, 1526, 1528, 1530, 1532, 1534, 1536, 1538, 1540, 1542, 1544, 1546, 1548, 1550, 1552, 1554, 1556, 1558, 1560, 1562, 1564, 1566, 1568, 1570, 1572, 1574, 1576, 1578, 1580, 1582, 1584, 1586, 1588, 1590, 1592, 1594, 1596, 1598, 1600, 1602, 1604, 1606, 1608, 1610, 1612, 1614, 1616, 1618, 1620, 1622, 1624, 1626, 1628, 1630, 1632, 1634, 1636, 1638, 1640, 1642, 1644, 1646, 1648, 1650, 1652, 1654, 1656, 1658, 1660, 1662, 1664, 1666, 1668, 1670, 1672, 1674, 1676, 1678, 1680, 1682, 1684, 1686, 1688, 1690, 1692, 1694, 1696, 1698, 1700, 1702, 1704, 1706, 1708, 1710, 1712, 1714, 1716, 1718, 1720, 1722, 1724, 1726, 1728, 1730, 1732, 1734, 1736, 1738, 1740, 1742, 1744, 1746, 1748, 1750, 1752, 1754, 1756, 1758, 1760, 1762, 1764, 1766, 1768, 1770, 1772, 1774, 1776, 1778, 1780, 1782, 1784, 1786, 1788, 1790, 1792, 1794, 1796, 1798, 1800, 1802, 1804, 1806, 1808, 1810, 1812, 1814, 1816, 1818, 1820, 1822, 1824, 1826, 1828, 1830, 1832, 1834, 1836, 1838, 1840, 1842, 1844, 1846, 1848, 1850, 1852, 1854, 1856, 1858, 1860, 1862, 1864, 1866, 1868, 1870, 1872, 1874, 1876, 1878, 1880, 1882, 1884, 1886, 1888, 1890, 1892, 1894, 1896, 1898, 1900, 1902, 1904, 1906, 1908, 1910, 1912, 1914, 1916, 1918, 1920, 1922, 1924, 1926, 1928, 1930, 1932, 1934, 1936, 1938, 1940, 1942, 1944, 1946, 1948, 1950, 1952, 1954, 1956, 1958, 1960, 1962, 1964, 1966, 1968, 1970, 1972, 1974, 1976, 1978, 1980, 1982, 1984, 1986, 1988, 1990, 1992, 1994, 1996, 1998, 2000, 2002, 2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014, 2016, 2018, 2020, 2022, 2024, 2026, 2028, 2030, 2032, 2034, 2036, 2038, 2040, 2042, 2044, 2046, 2048, 2050, 2052, 2054, 2056, 2058, 2060, 2062, 2064, 2066, 2068, 2070, 2072, 2074, 2076, 2078, 2080, 2082, 2084, 2086, 2088, 2090, 2092, 2094, 2096, 2098, 2100, 2102, 2104, 2106, 2108, 2110, 2112, 2114, 2116, 2118, 2120, 2122, 2124, 2126, 2128, 2130, 2132, 2134, 2136, 2138, 2140, 2142, 2144, 2146, 2148, 2150, 2152, 2154, 2156, 2158, 2160, 2162, 2164, 2166, 2168, 2170, 2172, 2174, 2176, 2178, 2180, 2182, 2184, 2186, 2188, 2190, 2192, 2194, 2196, 2198, 2200, 2202, 2204, 2206, 2208, 2210, 2212, 2214, 2216, 2218, 2220, 2222, 2224, 2226, 2228, 2230, 2232, 2234, 2236, 2238, 2240, 2242, 2244, 2246, 2248, 2250, 2252, 2254, 2256, 2258, 2260, 2262, 2264, 2266, 2268, 2270, 2272, 2274, 2276, 2278, 2280, 2282, 2284, 2286, 2288, 2290, 2292, 2294, 2296, 2298, 2300, 2302, 2304, 2306, 2308, 2310, 2312, 2314, 2316, 2318, 2320, 2322, 2324, 2326, 2328, 2330, 2332, 2334, 2336, 2338, 2340, 2342, 2344, 2346, 2348, 2350, 2352, 2354, 2356, 2358, 2360, 2362, 2364, 2366, 2368, 2370, 2372, 2374, 2376, 2378, 2380, 2382, 2384, 2386, 2388, 2390, 2392, 2394, 2396, 2398, 2400, 2402, 2404, 2406, 2408, 2410, 2412, 2414, 2416, 2418, 2420, 2422, 2424, 2426, 2428, 2430, 2432, 2434, 2436, 2438, 2440, 2442, 2444, 2446, 2448, 2450, 2452, 2454, 2456, 2458, 2460, 2462, 2464, 2466, 2468, 2470, 2472, 2474, 2476, 2478, 2480, 2482, 2484, 2486, 2488, 2490, 2492, 2494, 2496, 2498, 2500, 2502, 2504, 2506, 2508, 2510, 2512, 2514, 2516, 2518, 2520, 2522, 2524, 2526, 2528, 2530, 2532, 2534, 2536, 2538, 2540, 2542, 2544, 2546, 2548, 2550, 2552, 2554, 2556, 2558, 2560, 2562, 2564, 2566, 2568, 2570, 2572, 2574, 2576, 2578, 2580, 2582, 2584, 2586, 2588, 2590, 2592, 2594, 2596, 2598, 2600, 2602, 2604, 2606, 2608, 2610, 2612, 2614, 2616, 2618, 2620, 2622, 2624, 2626, 2628, 2630, 2632, 2634, 2636, 2638, 2640, 2642, 2644, 2646, 2648, 2650, 2652, 2654, 2656, 2658, 2660, 2662, 2664, 2666, 2668, 2670, 2672, 2674, 2676, 2678, 2680, 2682, 2684, 2686, 2688, 2690, 2692, 2694, 2696, 2698, 2700, 2702, 2704, 2706, 2708, 2710, 2712, 2714, 2716, 2718, 2720, 2722, 2724, 2726, 2728, 2730, 2732, 2734, 2736, 2738, 2740, 2742, 2744, 2746, 2748, 2750, 2752, 2754, 2756, 2758, 2760, 2762, 2764, 2766, 2768, 2770, 2772, 2774, 2776, 2778, 2780, 2782, 2784, 2786, 2788, 2790, 2792, 2794, 2796, 2798, 2800, 2802, 2804, 2806, 2808, 2810, 2812, 2814, 2816, 2818, 2820, 2822, 2824, 2826, 2828, 2830, 2832, 2834, 2836, 2838, 2840, 2842, 2844, 2846, 2848, 2850, 2852, 2854, 2856, 2858, 2860, 2862, 2864, 2866, 2868, 2870, 2872, 2874, 2876, 2878, 2880, 2882, 2884, 2886, 2888, 2890, 2892, 2894, 2896, 2898, 2900, 2902, 2904, 2906, 2908, 2910, 2912, 2914, 2916, 2918, 2920, 2922, 2924, 2926, 2928, 2930, 2932, 2934, 2936, 2938, 2940, 2942, 2944, 2946, 2948, 2950, 2952, 2954, 2956, 2958, 2960, 2962, 2964, 2966, 2968, 2970, 2972, 2974, 2976, 2978, 2980, 2982, 2984, 2986, 2988, 2990, 2992, 2994, 2996, 2998, 3000, 3002, 3004, 3006, 3008, 3010, 3012, 3014, 3016, 3018, 3020, 3022, 3024, 3026, 3028, 3030, 3032, 3034, 3036, 3038, 3040, 3042, 3044, 3046, 3048, 3050, 3052, 3054, 3056, 3058, 3060, 3062, 3064, 3066, 3068, 3070, 3072, 3074, 3076, 3078, 3080, 3082, 3084, 3086, 3088, 3090, 3092, 3094, 3096, 3098, 3100, 3102, 3104, 3106, 3108, 3110, 3112, 3114, 3116, 3118, 3120, 3122, 3124, 3126, 3128, 3130, 3132, 3134, 3136, 3138, 3140, 3142, 3144, 3146, 3148, 3150, 3152, 3154, 3156, 3158, 3160, 3162, 3164, 3166, 3168, 3170, 3172, 3174, 3176, 3178, 3180, 3182, 3184, 3186, 3188, 3190, 3192, 3194, 3196, 3198, 3200, 3202, 3204, 3206, 3208, 3210, 3212, 3214, 3216, 3218, 3220, 3222, 3224, 3226, 3228, 3230, 3232, 3234, 3236, 3238, 3240, 3242, 3244, 3246, 3248, 3250, 3252, 3254, 3256, 3258, 3260, 3262, 3264, 3266, 3268, 3270, 3272, 3274, 3276, 3278, 3280, 3282, 3284, 3286, 3288, 3290, 3292, 3294, 3296, 3298, 3300, 3302, 3304, 3306, 3308, 3310, 3312, 3314, 3316, 3318, 3320, 3322, 3324, 3326, 3328, 3330, 3332, 3334, 3336, 3338, 3340, 3342, 3344, 3346, 3348, 3350, 3352, 3354, 3356, 3358, 3360, 3362, 3364, 3366, 3368, 3370, 3372, 3374, 3376, 3378, 3380, 3382, 3384, 3386, 3388, 3390, 3392, 3394, 3396, 3398, 3400, 3402, 3404, 3406, 3408, 3410, 3412, 3414, 3416, 3418, 3420, 3422, 3424, 3426, 3428, 3430, 3432, 3434, 3436, 3438, 3440, 3442, 3444, 3446, 3448, 3450, 3452, 3454, 3456, 3458, 3460, 3462, 3464, 3466, 3468, 3470, 3472, 3474, 3476, 3478, 3480, 3482, 3484, 3486, 3488, 3490, 3492, 3494, 3496, 3498, 3500, 3502, 3504, 3506, 3508, 3510, 3512, 3514, 3516, 3518, 3520, 3522, 3524, 3526, 3528, 3530, 3532, 3534, 3536, 3538, 3540, 3542, 3544, 3546, 3548, 3550, 3552, 3554, 3556, 3558, 3560, 3562, 3564, 3566, 3568, 3570, 3572, 3574, 3576, 3578, 3580, 3582, 3584, 3586, 3588, 3590, 3592, 3594, 3596, 3598, 3600, 3602, 3604, 3606, 3608, 3610, 3612, 3614, 3616, 3618, 3620, 3622, 3624, 36

דרכי הלחימה של היהודים בזמן ביצוע 'הפרטון הסופי': המרד בגטוות

3 שעות

مוקדי הלימוד:

- ההסברים לעובדה שהברី תנועות הנעור היו הראשונים להבין שמדיניות גרמניה היא השמדה טוטלית.
- מאפייני המרד בגטו וקשייו.
- לבטים ודילמות של המורדים.
- מטרות המרד.
- ייחודה של מרד גטו ורשה בהשוואה למרידות שהתרחשו בגטוות אחרים.

לדיוו:

מדוע דזוקא חברី תנועות הנעור הם שהובילו את דרכן החתנוגות האקטיבית?

לקראת נוספת:

יהודיה באואר, **תגובהות בעת השואה: ניסיונות עמידה, התנגדות, הצלה, האוניברסיטה המשודרת**, 1983, עמ' 92-112.

גטו ורשה בעת המרד, וקייפידה

יהודיה באואר, **השואה: היבטים ההיסטוריים**, מורשת וספריות הפועלים, 1984, עמ' 118-133.

מיכאל ירון, **הرواת השואה בשעריו ההיסטורי בחטיבה העליונה**, יד ושם, 2004, עמ' 74-78.

התנגדות יהודית בשואה, **בשביל הזיכרון 10** (דצמבר 2011)

משה ארנס, **דגלים מעלה הגטו: סיפורו של מרד גטו ורשה**, ידיעות ספרים, 2009.

הסרט ונזכר את כולם? מרד גטו ורשה, **הקרב האמתי**

לקישור

לוחמים יהודים בצבאות בעלות הברית

שיעור

מוקדי הלימוד:

- היקף התופעה (מיליון חיילים יהודים בכלל צבאות בעלות הברית), הצבאות אליהם הצטרפו.
- הסבר למניעי ההצטרפות לצבאות השונים.
- תרומת הלוחמים היהודיים וחשיבות פעילותם.
- דוגמה ללוחם יהודי בולט

קריאה נוספת:

אתר מוזיאון הלוחם היהודי במלחמות העולם השנייה : <http://www.jwmww2.org/>

ג. גורי, "יהודים בצבא האדום במלחמת העולם השנייה, בתוך, יהודה סלוצקי ומרדכי קפלן (ע), **חיילים יהודים בצבאות אירופה**. מערכות, עמי, 148-135.

بني מיכלסון, "יהודים בצבא פולין במלחמת העולם השנייה", שריון, **עמוות יד לשرون** (33), אוקטובר 2009, עמי 23-16 : [למאמר](#)

יהודי צפון אפריקה במלחמות העולם השנייה

3 שעות

מוקדי הלימוד:

- נסיבות הכיבוש ומטרתו
- מדיניות הנאצים כלפי היהודים
- עמדת האוכלוסייה המקומית והאליטות הקולוניאלית כלפי היהודים
- דוגמה מאחת מדינות צפון אפריקה שנכבשו על ידי הנאצים

23

מדינת ישראל
משרד החינוך
המציאות הпедagogית
אשכול חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

לקראת נספה:

- מבחר מאמרים מקוונים בנושא יהודי צפון אפריקה תחת הכיבוש הנאצי, יד יצחק בן צבי : [למאמרים](#)
- אתר יד ושם : [గורלם של יהודי צפון אפריקה](#)
- סקירה היסטורית : צפון אפריקה במלחמת העולם השנייה וגורל היהודים בה. אתר מט"ח ויד ושם : [למאמר](#)

להעשרה:

- יהדות לוב בשואה : [לסרטון](#)
- חדשות מן העבר – שואת יהודי לוב : [לסרט](#)
- מבט – היהודי תוניסיה על הזועות שעברו בידי הנאצים : [לכתובת](#)
- חדשות מן העבר – יהדות המזרח – תוניסיה במלחמת העולם השנייה : [לסרט](#)
- הספר השלים – שואת יהודי צפון אפריקה : [לסרטון](#)

יחס האוכלוסייה בארצות הכבוש יהודים בזמן ביקוע ה'הפטرون הסופי'

2 שעות

مוקדי הלימוד:

- שלושה דפוסי התייחסות: משתפי הפעולה עם הנאצים - מניעים ודרכי פעולה.
הרוב הדומים, העומדים מן הצד - ההסבירים לתופעה

המעטים ששיכנו עצם על מנת להציג יהודים. (פירוט מוקדי הלימוד – בסעיף הבא).

- הגדרת התואר חסידי אומות עולם. מניעי המצלמים והדילמות מולו עמדו. דפוסי עזורה והצלה. דוגמה – סיפור איש של חסיד אומות עולם.

לקריאה נוספת:

מרדכי פלדייאל, **כל המקדים נפש אחות: חסידי אומות עולם וייחודם, יד ושם**, 1992.

דרכונו של סבי², אריך פלדמן, שהונפק בוינה. על הדרכון הוטבעה אشرת הגירה לסין שהונפקה על ידי חה פנגשאן, דיפלומט סיני שפועל תוך סיכון עצמי ובניגוד להוראות ממשלו. האשרה הייתה תנאי שהציבו הנאצים להגירה מאוסטריה, והונפקת אשרות אלה הצלילה אלפיים מיהודי וינה. על פעילות זו זכה חה פנגשאן לתואר חסיד אומות עולם. שמו לב – על הדרכון מופיע הסימן הבורר ל כתות ליהדותו של בעל הדרכון. כמו כן, במסגרת 'חוק השמות', הוסף השם ישראאל לשם המקורי.

² ד"ר אורנה כץ אתר, מפמ"ר ההיסטורית

בונים מדינה במערב התקופה:

פרק המבוא:

1945-1920

על נושא זה לא יהיו שאלות בבחינות הבגרות

פרק המבוא יילמד בצורה תמציתית ותציג בו תשתיית הבית הלאומי שנבנתה בשנים 1920-1945. תשתיית זו אפשרה ליישוב היהודי וה坦ועה הציונית לצאת למאבק מדיני וצבאי להקמת המדינה לאחר מלחמת העולם השנייה והייתה בסיס להקמת המדינה ב-1948.

- א. המנדט הבריטי בא"י ותרומתו לפיתוחה הארץ
- ב. מוסדות היישוב היהודי וה坦ועה הציונית
- ג. מסגרות כלכליות, חברתיות ותרבותיות
- ד. התפתחות המתה בין היהודים לעربים והיערכות היישוב בתחום הביטחון
- ה. היערכות היישוב היהודי וה坦ועה הציונית בימי מלחמת העולם השנייה

מאבק היישוב היהודי בשלטון המנדט הבריטי

מוקדי הלימוד:

מאבק היישוב התבטא בפעולות שבוצעו בעת ובעונה אחת בתחוםים שונים. להקלת הלימוד רצוי להתמקד כל בתחום בנפרד.

המאבק הצבאי: מטרות והישגים

- הקמת תנועת המרי העברי – גורמים, דרכי פעולה, דוגמה לאחד מהמבצעים, נסיבות פירוקה.
- עיקרי המחלוקת בין עמדת היישוב המאורגן לבין עמדת ה'פורשים', היחסים בין המחרשות לאחר התפרקות תנועת המרי העברי: מאפייני כל גישה והשוני ביניהן. הדוגמה באמצעות אחד מהמבצעים הצבאיים.

העללה – המאבק להבאת עולים לארץ :

אוניות המעפילים/ מדינת היהודים'

- המאבק המתמשך להבאת מעפילים חרף המדיניות המגבילה של הבריטים והקשיים שהערכימו.

המאיצים שהיו כרוכמים בהבאת כל אוניה ואונייה (רכישת האוניות, ארגון הוצאות, ארגון העולים המוכנים לעלות, המשען מבצע הורדת המעפילים לחוף והסתתרתם בקיובצים).

- ליווי המעפילים שנתקפסו על ידי הבריטים למחנות או בחזרה לאירופה (אקסודוס).

- הניסיון לפגוע בתחנות המכ"ם הבריטיות.

<http://www.edu-negev.gov.il/tapuz/osnat2tp/medina/haapala1.htm>

לדיון:

מדוע שינה היישוב את מדיניותו כלפי בריטניה בסיום המלחמה?

לקראיה נוספת:

יגאל עילם, "התפתחות ארגוני המגן והמחתרת: ההיבט המחברתי והצבאי של היישוב בתקופת המנדט", בתוך:
 יהושע פורת ויעקב שביט (עורכים), **ההיסטוריה של ארץ ישראל: המנדט והבית הלאומי (1919-1947)**, כתר ויד
 יצחק בן צבי, 1990, עמ' 238-235.

שי חורב, **ספריות בטרם שחר: לקסיקון ההעפלה 1934-1948**, סיפורן של ספריות המעפילים מ'וילוס' עד 'קרב עמק איילון', פרדס, 2003.

ארכיוון המדינה: ההתיישבות היהודית בארץ ישראל בתקופת המנדט: [ראו כאן](#)

מאוצרות הספרייה הלאומית: [לחומר הלימוד](#)

העברת שאלת א"י לאו"ם

- שיקולי הבריטים בהעברת שאלת ארץ ישראל לאו"ם (שיקולי מדיניות חוץ ופנים).
- הדיון בעצרת הכללית – נאום שר החוץ גرومיקו כביתי לעמדת ברית המועצות. ההסברים למדיניות הסובייטית.
- עמדת ארצות הברית והגורמים לעיצובה.

בנושא זה יש להציג את השפעת המלחמה הקרה על התנהלות המעצמות.

- הועודה שהקים האו"ם כדי להציג פתרון לשאלת א"י. המלצתה?
- החלטת כ"ט בנובמבר – הפעולות הדיפלומטיות היהודית כדי לגייס תומכים בה, תוכן ההחלטה ומשמעותה.³
- התגובה להחלטה – בקרב היישוב היהודי, הפלסטינים ומדינות ערב.

לקריאה נוספת:

- צבי גנין, "יחסה של ארצות הברית להקמת מדינת ישראל 1945-1948", בתוקן: יהודה ואלך, **היוני כחולמים**, מסדה 1985, כרך ראשון, עמ' 201-249.
- יעקב רואי, "תמיכת ברית המועצות בהקמת מדינת ישראל", בתוקן: יהודה ואלך, **היוני כחולמים**, מסדה 1985, כרך ראשון, עמ' 179-200.

³ לדוגמאות ראו מאמרתו של פרופ' מיכאל כהן, "טרומן, הקול היהודי והקמת מדינת ישראל", *זמן* (8), אביב 1982: <https://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=17522>

מלחמת העצמאות

יסוד מargon: מלחמת העצמאות כמלחמת הקיום של היישוב היהודי ושל מדינת ישראל

מוקדדי לימוד:

- **התקופה:** מסוף נובמבר 1947 (יום למחרת החלטת החלוקה של האו"ם) עד המלחצתה הראשונה של 1949 (הסכם שביתת הנשך).
 - **מאפיינים של המלחמה:** ייחודה של מלחמת העצמאות כמלחמה על עצם הקמתה וקיומה של מדינת ישראל; מקומה המרכזי של המלחמה בהתקפות הסכטוק הערבי – ישראלי; חלוקה לשני שלבים עיקריים; מטרות העל של הצדדים הלוחמים; העדר הבחנה בין חיית לעורף; נתוני פתיחה קשים של הצד היהודי; ניצחון יהודי במחיר כבד;
 - **השלכות וסוגיות שטרם נפתרו.**
 - **הכרת תМОנות מהלך המלחמה בזיקה לייסוד המargon:** לימוד מהלך המלחמה ייעשה בדרך של מבט-על ויבוסס על ציר זמן (שייהינה נגיש בגרסה מקוונת), אשר יבהיר כי בכל אחד משני השלבים העיקריים של המלחמה, הצד היהודי נמצא בתחילת מצבה של התגוננות וסכנה קיומית, אך הצלחה לעבור ליווזמה ומתקפה.
- חלוקות המלחמה ל-4 תקופות על פי ציר הזמן :
1. מסוף נובמבר 1947 עד מרץ 1948 (תכנית ד')
 2. מרץ 1948 עד אמצע Mai 1948 (הקמת המדינה)
 3. מאמצע Mai 1948 עד אמצע יוני 1948 (ההפגזה הראשונה)
 4. מאמצע יוני 1948 עד סוף המלחמה.

בכל אחת מ-4 תקופות אלה יש להציג את המאפיינים הכלליים של התקופה, ולהציג אירוע אחד מדגימים על פי בחירת המורה. יש לבחור אירוע המאפשר להציג את המאפיינים הכלליים של התקופה זו.

לדיון:

מה היו הגורמים לניצחון הישראלי, כנגד כל הסיכויים?

קישור למסמך המעודכן המציג את המאפיינים של כל אחת מן התקופות, הכול התיאচשות

לזרזים ולצריכים במלחמה ובחירה לאירועים להדגמת מאפייני המלחמה :

מסמך ההנחה

לקראיה נוספת:

גלבר יהאב, **קוממיות ונכבה: ישראל הפלשינית ומדינות ערבי** 1948, דבר, 2004, עמ' 107-130.

קדיש אלון וקדר ב"ז (ע), **מעטים מול רבים?**, מאגנס, 2006

מבחר מקורות מאוצרות הספרייה הלאומית: [מקורות](#)

בנימוריס, 1948: **תולדות המלחמה הערבית-ישראלית הראשונה**, עם עובד וספריית ספר, 2010.

ארכיון המדינה: מלחמת העצמאות. [ראו כאן](#)

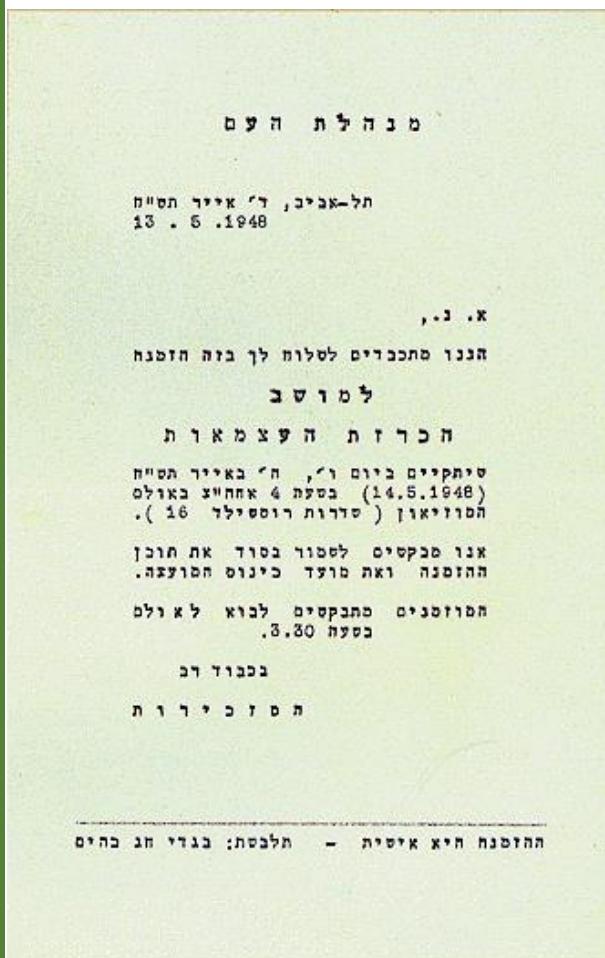
הכרזה על הקמת מדינת ישראל

مוקדי לימוד:

הויכוח על הכרזת המדינה

- נסיבות ההכרזה: המצב בחזיתות (היישי תכנית ד', נפילת גוש עציון, מצור בעיר העתיקה, עזיבת הבריטים).

- הדיוון ב-12 במאי – הסבר מניעי התומכים בהכרזה על הקמת המדינה עם עזיבת הבריטים. השיקולים بعد דחיתת ההכרזה על הקמת המדינה.

קריאה נוספת:

- זאב צחור, חזון והחשבון: בו-גוריוון בין אידיאולוגיה לפוליטיקה,
 ספרית הפעלים, 1993, עמ' 183-194.

היווצרות בעיתם הפליטים הפלסטינים

مוקדי הלימוד:

היווצרות בעיתם הפליטים הפלסטינים

- קרייסט החברה הפלסטינית – הגורמים לבריחת ערבי א"י בשלב הראשון של המלחמה
 - (עד פלישת צבאות ערב):
 - הגורמים הכלכליים לקרייסט החברה הפלסטינית לקריאת סיום השלטון הבריטי בא"י.
 - התפוררות החברה הפלסטינית.
 - השפעת המלחמה מול היישוב היהודי על החברה הפלסטינית (השפעת הדיווחים הסותריים על פגיעות בערבים, כגון במקרה דיר יאסין, והשלכות יישום תוכנית ד').
 - מדיניות מהוססת ולא עקיבה של הוועד הערבי העליון, הליגה הערבית והמפקדים המקומיים, שהתפרשה אצל הפליטים כעדוד לבריחה⁴

- **עזיבה וגירוש הפליטים בשלב השני של המלחמה:**

- השפעת המלחמה, כולל החשש מנקמת היהודים
- במקרים מסוימים – גירוש (כגון לוד ורמלה; אקרית ובירעם)

קריאה נוספת:

- דוד בן גוריון, **יומן המלחמה, תש"ח-תש"ט, ברך ג'**, משרד הביטחון, 1982, עמ' 941-944, 980-964, 965-965, 979-987, 1000-1000.
- יואב גלבר, **קוממיות ונכבה: ישראל הפליטים ומדינות ערב 1948**, הוצאת דבר, 2004, עמ' 131-184.
- יפה זילברשץ ונמרה גורן-אמיתי, רות גביזון (ע), **שibt פליטים פלסטינים לתהומי מדינת ישראל**, מרכז מציל"ה למחשבת ציונית יהודית, ליברלית ווומניסטית, ירושלים, 2010. [למאמר](#)
- بني מורייס, **1948: תולדות המלחמה הערבית-ישראלית הראשונה**, עם עובד, 2010, עמ' 112-117.

חיה רגב ואביביל אורן, "בריחת העربים מארץ ישראל ובעיתם הפליטים", אתר מט"ח: [למאמר](#)

⁴ עם זאת, ראוי לציין כי כאשר התבגרו ממדיה הבריחה ניסו מדיניות ערב והוועד הערבי העליון לב同城 את הבריחה: יואב גלבר, **קוממיות ונכבה, דבר**, 2004, עמ' 185.

תהליך הדה-קולוניזציה והקמת מדיניות עצמאית

נקודות הלימוד:

- הבהירת המושג דה-קולוניזציה (הסביר התופעה, זירת ההתרחשות, התקופה: 1945 עד תחילת שנות ה-60).
- מה היו הגורמים שהביאו לתהליך הדה-קולוניזציה דווקא בתקופה זו?

יש לבחור גורם אחד מכל תחומי

א. גורמים אידאולוגיים:

- התפתחות רעיון הלאומיות: העמים שחיו תחת שלטון הקולוניאלי נחשפו לתרבות ולרעיונות האירופאים, והחלו לפתח תודעה לאומית עצמית, הן בשל השפעות אלה והן כתוצאה מהתנאים הקשים תחת השלטון זה.
- התנדשות אידאולוגית לקולוניאליזם בשתי מערכות העל: על אף התהום האידאולוגי והמתוך הפליטי בין שתי מערכות העל (ברה"ם וארה"ב), כל אחת מהן התנגדה לקולוניאליזם. הקולוניאליזם סתר את הרעיונות הליברליים ואת זכות ההגדרה העצמית כפי שנוסחה כבר ב- 14 הנקודות של וילסוני, והיה כרוך בהלאמה של המסחר, התעשייה והחקלאות – בניגוד לתפיסת השוק החופשי. הקומוניזם הסובייטי התנגד לccoliוניאליזם משומש ראה בו ביתוי לניצול על ידי בעלי ההון הקפיטליסטים.

ב. דעת הקהל בעולם: לאחר מלחמות העולם השנייה איבדה מדיניות הקולוניאליזם את הלגיטimitiy שלה ודעות העולם ראתה בcoliוניאליזם מדיניות בלתי מוסרית.

ג. גורמים כלכליים:

- משבר כלכלי לאחר מלחמת העולם השנייה: הנזקים הכלכליים והעלות הגבוהה של הלחימה אילצו את מדינות אירופה להשكيיע את הון בשיקום עצמי. על כן לא יכולו להמשיך ולשאת בהוצאות הגבות הכספיות בפיתוח התשתיות במושבות ובהחזקת כוחות צבא ומנהל בארץות אלה.

ד. ירידת ברוחניות המושבות: היתרונות הכלכליים שהפיקו המעצמות מן השליטה במושבות התבפסו על הבלעדיות שהייתה להן בהפקת התוצרת ובמסחר עם המושבות. עידן בו הגלובליזציה הולכה והתרחבה, תפסה התרבותיות בשוק החופשי את מקומו הבלתי רוחניות המעצמות ה证实.

ג. גורמים פוליטיים:

- שינוי יחסיו הכוחות בעולם והשפעת 'המלחמה הקורה': מערכות אירופה, השחקניות הראשיות בעולם לפני מלחמת העולם השנייה, איבדו מכוון בעקבות המלחמה, והחל עידן חדש, עידן שבו המעצמות – ארה"ב וברה"ם. הללו החלו להיאבק ביניהן על אזורי

השפעה בעולם. אי לכך לפחות מהן היה אינטראס לתמוך במתן עצמאות לארצות השונות, בתקופה שהמדינות החדשנות תctrפנה למבחן הנutan להשפעתו, וכן כדי לבולם את סכנת התפשטותה והשפעתה של המעצמה האחרת.

המאנק של התנועות הלאומיות: בארצות שהיו תחת שלטון המעצמות הקולוניאליות כמו תנועות לאומיות שניהלו מאנק עיקש, ולעתים ממושך ואלים, נגד השלטון הזר. מאבקים אלה הסבו לבשלות הקולוניאלית אבדות ונזקים והתישו את כוחן. קיומו של תנועות לאומיות אלה גם שמטה את הקרקע מתחת להנחתה היסוד של הקולוניאליזם, ולפיה העמים באזוריים אלה אינם בשליטו עצמי, וכי אין למי להעביר את השלטון. התנועות הלאומיות הוכיחו כי יהיה מי שניהל את המדינה וישלוט בה גם אחרי הסתלקות המעצמות.

תפקידו של האו"ם: הארגון הבינלאומי, שהוקם לאחר מלחמת העולם השנייה, הפך לזרה מרכזית במאמכים הפוליטיים לסיום הקולוניאליזם ולהקמת מדינות עצמאיות. בעלות הקולוניאלית התקשו להתמודד בזירה זו, מה גם שהטענה המרכזית הייתה כי השיטה הקולוניאלית מנוגדת לאמנת האו"ם וולקרונותיו.

הקמת הליגה הערבית (1945): הארגון שימש גורם מדרבן ומסייע במאמכיהם של העמים הערביים שנשלטו עדין על ידי המעצמות הקולוניאליות.

השלכות מלחמות העולם: במהלך מלחמות העולם גיסו המעצמות הקולוניאליות (בעיקר צרפת ובריטניה) לצבאות חילילים מן המושבות. הגיוס הגביר את השאייפות לעצמאות בקרב אונס חילילים שנלחמו למען המעצמה הקולוניאלית.

קריאה נוספת:

ארליך חגי, **מבוא להיסטוריה של המזרח התיכון, האוניברסיטה הפתוחה, חטיבה ה', יחידה 10, תש"ו,** עמ' 110 – 153.

סעדון חיים, **עצמאות וגולן, מכון בן-צבי ומשרד החינוך, תשע"א, עמ' 13 – 19.**

השפעת גורמים שונים על גורל היהודים בארץות האסלאם

مוקדי הלימוד:

- **מבט-על: הגדרת האזורי, מספרם, מעמדם ומעמדם הכללי של היהודי ארץות האסלאם ערב הקמת מדינת ישראל.**

הגדרת האזורי: חשוב להראות שוב את מפת המזרח התיכון וצפון אפריקה, ולהציג על הארץות העיקריים בהן עסק פרק זה: מרוקו, תוניסיה, לוב, מצרים, סוריה, עיראק, לבנון, תימן ואיראן.

מספר היהודים: ראוי להציג הנתונים הדמוגרפיים שכן הללו מעידים על התהילה המרכזית בו אנו עוסקים – סיום הקיום היהודי בארץות האסלאם בפרק זמן של כ-20 שנה בלבד. ב-1948 חיו בארץות האסלאם כמיליון יהודים. ב-1969 ירד מספרם למעט פחות מ-200,000⁵, וכיום עומד מספרם על אלפיים בלבד בלבד. ככליל היהודים עזבו את ארץות האסלאם בתוך פרחות מדור – הגירה חסרת תקדים בעם היהודי.

מומלץ להציג לתלמידים כמה דוגמאות לקהילות יהודיות שהתחסלו כמעט כלות (אלג'יריה, מרוקו, עיראק, תימן). נתונים אלה יהוו את הבסיס לדיוון בשאלת הגורמים השונים שהשפיעו על גורל היהודים במדינות אלה.

מעמדם ומעמדם הכללי של היהודי ארץות האסלאם ערב הקמת מדינת ישראל: חשוב להציג שמדובר בקהילות שונות זו מזו במאפייניהן, מבחינת הכלכלי ובאופן פעילותן. עם זאת, ממבט-על ניתן להבחין בכמה מאפיינים דומים שתורמים להבנת השינוי שהתרחש בקהילות אלה: עד שנות ה-30 של המאה ה-20 סבלו היהודים בארץות האסלאם מיחס מפלה, ולעתים אף משפיל ומזולג מצד האוכלוסייה המקומית. אך, בדרך כלל, לא חוו היהודים אנטישמיות אלימה דוגמת הפוגרומים ההמוניים במצרים או באירופה.

ב. היהודים קשו את גורלם עם השלטון הקולונייאלייסטי אשר הציע להם שוויון משפטי ואפשרויות קידום ותעסוקה. הם השתלבו בו, הושפעו מהתרבות האירופאית שהביא עמו, נהנו מפירוטינו ושיפרו בדרך כלל את מעמדם המשפטי ואת מעמדם הכלכלי כתוצאה מהשפעת שלטון זה.

ג. ככל שהיהודים התקרבו אל השלטון הקולונייאלי הזר, כך הם התרחקו מהאוכלוסייה המוסלמית המקומית, עובדה שהגבירה את העוינות כלפים מצד האוכלוסייה המקומית.

⁵ ח. סעdon, *עצמות וגורל, תשע"א, עמ' 4*, ראו באתר המפמ"ר, [לחוברת](#)

ד. בשנות ה-30 חלה החמרה ביחס האוכלוסייה המקומית אל היהודים והחלו פגיעות פיסיות. התדרדרות נוספת התרחשה עם תום מלחמת העולם השנייה.

ה. החל מראשית המאה ה-20, התקיימה פעילות ציונית ענפה בכמה מארצאות האסלאם, שבאה לידי ביטוי בתנועות נוער, עיתונים וחינוך. במלחמות העולם השנייה עלייה משמעותית בהיקף פעילות זו, בעיקר בשל הגעת שליחים מא"י לארצות האסלאם.

הגורם שעיצבו את גורל היהודי ארצות האסלאם, החל מסוף שנות ה-40.

נקודות המוצא לשילור זה היא הנזונים הדמוגרפיים המלמדים על התהליך שהוביל לסיום הקיום היהודי בארצות האסלאם. לעלה מ-80% מהיהודים בארצות האסלאם הגיעו מארצותיהם בתקופה זו. רובם עלו לישראל ומיועטם הגיעו למדינות אחרות (צרפת, איטליה, בריטניה ועוד)

יש להתמקד בגורם א' (השפעת תהליכי הדזה קולונייזציה), ג' (השפעת מלחמת העצמאות והקמת מדינת ישראל) ולפחות גורם נוסף, לבחירת המורה/ תלמיד

א. השפעת תהליכי הדזה קולונייזציה:

שינוי תרבותי – אחד הביטויים של הדזה קולונייזציה היה התרכחות מהתרבויות המערבית שהביאו עמן המדינות הקולוניאליות. היהודים, אשר אימצו בדרך כלל תרבות זו, מצאו עצמם עתה בסביבה תרבותית אחרת - התרבות הערבית שהשתלטה בהדרגה על הוויהית החיים בארצות השונות (שפה, לבוש מנהגים, תרבות שלטונו).

התגברות השנהה ליהודים – היהודים זוחו, כאמור, כתומכי המשטר הקולונייאלי. בשל כך התגברו השנהה ופעולות האיבה כלפים. אך חשוב לציין כי היו גם יהודים (מעטים) שתמכו בתהליכי הדזה-קולונייזציה מסיבות אידיאולוגיות (האמונה בזכות ההגדרה העצמית) ומשום שהחושו שמדינות הלاءו שוטקמנה מהיינה דמוקרטיות ותבטחו את הקיום היהודי בתוכן. כמו כן יש לציין כי המאבק לשחרור לאומי מיטן בשלבים מסוימים מגמות אנטี้ יהודיות, מתוך הנחה של התנאות הלאומיות כי פגיעה ביudeים עלולה לפגוע בתדמיתן ולעכב את השגת העצמאות. אך לאחר השגת העצמאות הותר הרسن ותהליכי הרחקת היהודים ממחברה והפגיעה בהם הגיעו לשפל חסר תקדים.

ב. התגברות הלאומיות:

כפי שארע באירופה, כמאה שנים קודם לכן, התאפיין העולם הערבי לאחר מלחמת העולם השנייה בהתגברות המגמות הלאומיות. מגמות אלה הדגישו את המשותף לכל בני הלאום ודחו את היהודים בארצות האסלאם כיסוד זר שאינו חלק מהלאום המתגבש.

ג. השפעת מלחמת העצמאות והקמת מדינת ישראל:

AIRORUIM ALA HABIAO LEZIA AT SHAFUTO SHL HASSOKH YISRAELI-ARABI BA'AII UL MIZBEM SHL YAHUDI ARZOT HAESLAAM BEHIBUTIM HABAIM :

- **המעגל הראשון** – מדינות שהשתתפו ישירות במלחמה נגד ישראל (1947 – 1949) – ירדן, מצרים, סוריה, לבנון ועיראק. במדינות אלה הייתה למלחמה השפעה ישירה וקשה על מצב היהודים. בולטת במיוחד מצרים, אשר בה, במקביל לפלישה לישראל, התערער לחלווטין בסיס הקיום של היהודים, כ-600 מתוכם נאסרו, רכוש רב הופקע מהיהודים והאלימות נגדם גבהתה מחיר כבר של הרוגים ופצועים.
- **המעגל השני** – מדינות שלא לחמו נגד ישראל (איראן, טורקיה, תימן, עדן ומדינות צפון אפריקה). גם במעגל זה נתנה המלחמה את אותותיה, אך בדרך כלל בעוצמה פרוותה. יצא דוף בעניין זה הייתהLOB בה תחולל ביוני 1948 גל של אלומות קשה נגד היהודים.
- **הפאן-ערבית ופעילותה של הליגה הערבית** – מגמת הפאן-ערבית שהתחזקה בתקופה זו הדגישה את אחדות העולם العربي כנגד היישוב הציוני שנטפסה כזרוע של האימפריאליזם המערבי. מגמה זו הכנישה גם את מדינות המעגל השני לעומת עם מדינת ישראל, וכפועל יוצא מכך – השפעה גם על יהודים במדינות אלה. פעילות הליגה הערבית הייתה אחד הביטויים הבולטים בмагמה זו. הליגה הערבית השתמשה בשנהה לישראל כגורם מאחד של העולם العربي.

ד. ציונות זייקה דתית והיסטורית לא"י:

הפעולות הציונית התקיימה, כאמור, במדינות אלה כבר מראשית המאה ה-20, והתגברה עם_BOAMS של שליחים מא"י במהלך מלחמת העולם השנייה. עם תום המלחמה ובעקבות השואה התרחבה פעילות התנועה, כולל במדינות האסלאם, והודגשה ההגשמה – העלייה לא"י והמאבק על הקמת המדינה. לכך יש להוסיף גם את הזיקה הדתית וההיסטוריה העמוקה לא"י שאפיינה את היהודי ארץות המזרח, ואת ההתלהבות שאחזה בהם עם קום המדינה.

ה. 'חיסול גלויות':

ממשלה ישראל נקטה במדינות שכונתה 'חיסול גלויות' משמע – העלאת קהילות שלמות לישראל. הגורמים לכך היו התפישה לפיה מדינת ישראל היא מרכז העולם היהודי ועל כן היא האחראית לגורל היהודים בעולם כולו, לצד ההכרה כי מצבם הביטחוני של היהודי ארץות האסלאם הולך ומתרערר ומסכן את קיומם.

הדגמה – הגורמים השונים שהפיעו על גורל היהודים כפי שבאו לידי ביטוי באחת הארץות.

כיצד באו לידי ביטוי הגורמים שנלמדו באחת מארצאות האסלאם?

יש לבחור מדינה מודגימה אחת בדרום התיכון או בצפון אפריקה וללמוד את התפתחות מצב היהודים בה מסוף שנות ה-40 עד סוף שנות ה-60. יש להציג את החיבור בין הגורמים שפורטו לעיל (גם אם לא כולם) לבין הדגמתם בארץ שנבחרה.

לקראת נספת:

גת משה, "העליה ההמוניית מעיראק: גירוש, הצלחה או פתרון בעיה פנימית", **ihadot bavel 2**, (אביב תשנ"ה)
 עמי 95 – 109

סעדון חיים, **עכמאות וגורל**, מכון בן-צבי ומשרד החינוך, תשע"א, עמ' 13 – 19.

עדי שורץ, "ירובן קהילות ערבי: האסון שנגע", **תבלת 43** (אביב תשע"א), עמ' 29-55.

סדרת **קהילות ישראל בדרום במאות ה-19 וה-20**, הוצאה יד יצחק בן צבי ומשרד החינוך

יחידות לימוד מתוקשות – מט"ח ויד יצחק בן צבי : יחידות ההוראה

לבנה זמיר – **והגדת לבנק** – על חייו היהודי מצרים עד עזיבת היהודים. הסרט כולל עדויות שלדים מצרים.

31.57 דקוט: **והגדת לבינך**

הפליטים שנשכחו – על היהודים ממדיינות ערב :

גרסה מלאה (48.54 דקות): **ראו כאן**

גרסה קצרה (20 דקות): <https://www.youtube.com/watch?v=6PGPPdKjdfk>

סিורים מומלצים, 'מומלץ מפמ"ר':

- **moziaon hadot bavel**
 - **מרכז מורשת יהודי לוב**
- ראו פירוט באתר המפמ"ר :**

למידה מחוץ לכיתה

שיםו לב – יש למד את מלחמת ששת הימים

آن

מלחמות יום הכיפורים

מלחמות ששת הימים

مוקדי הלימוד:

- הגורמים והנסיבות לפרוץ מלחמת ששת הימים.
- הרחבת המלחמה בחזית עם ירדן וסוריה.
- תוצאות המלחמה (בטווח הקצר).
- השפעות המלחמה על מדינת ישראל בתחום החברתי, כלכלי, פוליטי וביטחוני.
- השפעות המלחמה על הפלסטינים ועל מדינות ערב.

לדיוון: תרומתו של אלי כהן לניצחון הצבאי הישראלי במלחמה.

אלי כהן, ליד מצרים, התגיס לאם"ן ולאחר מכן למוסד. הוא "לבש" דמות של סוחר ערבי גולה מסוריה, ונשלח לארגנטינה כדי לבנות קשרים עם הקהילה הסורית הגורלה שם.

ב-1962 עבר לדמשק והצליח להתרברג לצמרת הממשלה הסורי. המידע שהגיע אליו באמצעות קשריו הועבר לישראל באמצעותם שהיו מקובלים אז – מכשיר קשר ונסיועו "עסקיות" חצי שנתית שהבח נפגש עמו פעיליו.

המידע שאלי כהן סיפק היה יקר ערך – דיווחיו על התקניות של סוריה לפגוע במוביל הארץ, סייעו לישראל לסכל את הטטיב מקורות הירדן. הוא נаг להצטלב בחברת אישים בכירים ממנהיגת הסורית ליד הביצורים והבונקרים ברמת הגולן וצילומים אלה הועברו לאחר מכן לישראל. יתרה מכך – הוא ייעץ לسورים לטעת עצי אקליפטוס ליד מקומות אסטרטגיים, סימנו מובהק למטרות עברו חיל האויר שלנו. כהן ידע על אירועים שונים ויחסים הכוח הפוליטיים בסוריה, כולל חולשות בצבא הסורי שכן הבקרים סייפקו לו מידע שימושי היהקדם אותם בסולם הדרגות. – כהן גם העביר לישראל מידע לפחות המיג החדים שسورיה קיבלה מבראה"ם אינם שימושיים שכן הטיעסים

הסורים אינם יודעים עדין כיצד להפעיל אותם. המשמעות היהיתה יכולת של החיל האויר הישראלי לפעול בחופשיות במהלך מלחמת ששת הימים.⁶

אליה כהן נתפס על ידי הסורים ב-1965. הוא עונה ונמלטה בחוץ דמשק. גופתו לא חוזרה לישראל ומקום קבורתה לא ידוע. הוא לא זכה לראות את פרי עבודתו בניצחון הישראלי על סוריה ב-1967.

לקראיה נוספת:

אשר ססר, "ירדן ומלחמות ששת הימים", בתוקן: אשר ססר (ע), **שישה ימים – שלושים שנה: מבט חדש על מלחמות ששת הימים**, מרכז יצחק רבין ועם עובד, עמ' 102-112.

מוחמד מוצלח, "רישומה של מלחמת 1967 על הפלסטיינים", בתוקן: אשר ססר (ע), **שישה ימים – שלושים שנה: מבט חדש על מלחמות ששת הימים**, מרכז יצחק רבין ועם עובד, עמ' 113-121.

מיכאל אורן, "מלחמות ששת הימים על רקע המלחמה הקריה", בתוקן: יוסי גולדשטיין (ע), **מנהיגות בעותות מלחמה**, משרד הביטחון, 2008, 178-185.

מיכאל אורן, "מי רצה במלחמות ששת הימים", **תכלת 7** (אביב 1989). רו גם אתר מט"ח: [למאמר](#) [ארכיוון המדינה, מלחמות ששת הימים. ראו כאן](#)

להעשרה:

- הר הבית בידנו, שידור הרדיו מ-7 ביוני 1967, 0.52 דקות, אתר יו טיב: [לסרטון](#)
- כתבת 'מבט', העוזץ הראשון, על אליה כהן, 5.18 דקות. ניתן להסתפק ב-4 הדקות הראשונות: [לכתבת](#)
- 'חדשנות מן העבר', הטלוויזיה החינוכית, דקה 12:15 עד 10:16. סייפו של אליה כהן מוצג באופן עכשווי ('ציוצים' ו'פוסטים'), המקרב את הסיפור לעולמים של התלמידים: [לסרטון](#)

מלחמות יום הכיפורים

مוקדי הלימוד:

- הגורמים למלחמה, והניסיונות שבhn פרצה (airyut סוף השבוע שבו פרצה המלחמה).
- תוצאות המלחמה (בטווח הקצר).

⁶ יובל רביד, עבודה מחקר שהוגשה לפרופ' איל זיסר: <https://kanisrael.co.il/15936/>

- השפעות המלחמה על מדינת ישראל (חברתית, כלכלית, ביטחונית ופוליטית).
- השפעות המלחמה על מדינות ערב.

לקראיה נוספת:

אורן בר יוסוף, **הצופה שנרדט: הפתעת יום הциפוריים ומקורותיה**, זמורה ביתן, 2001, עמ' 231-225, 360-.
.359

גילון מיוחד : 30 שנה למלחמת יום הциפוריים, **zmanim 84** (סתיו 2003).
מאיר פעיל, "מלחמות ישראל : מלחמת יום הциפוריים", אתר מט"ח : [למאמר](#)
[ארכיון המדינה, מלחמת יום הциפוריים, ראו כאן](#)

להעשרה:

מלחמות יום הциפוריים – קולות מהשטח, 4.38 דקות, אתר יו טיוב : [לסרטון](#)

פסיפס

אני לא כור התודך אני פסיפס
 פסיפס של *פריד אל-אטירש ואסתר עפרים
 *ראול זיורנו *הטרנגולים ומלהקות האכניות
 זמר אריגוב ואריק אינשטיין
 מתחיקים אותו, *אסמאעיל יאסין *הגש *וקטורה
 שבתא שלו שרה מנואלים של עבד אל-וּהָבָד
 דקלמה את מגלת רות מבלי לידעת קרא וכותב.
 אני מנשחת קמעות ומווזות
 בוכה על קברי צדיקים ובכטל של האנחים
 מתרגשת בקבר רחל אמנו ורחל הפושארת
 על שלחני מגשים קיגל געפילטע-פייש קוסקוס וחרימה
 בעורקי נקי זורם דם אירופאי וזרחי.

אני לא כור התודך אני פסיפס
 פסיפס של נרות שבת, נרות של אבל שמחה ותקומה
 פטיל שכבה ובער, בת הארץ הזאת, מתחלה בבה
 כ奢מיכת טלאים של תרבויות שונות
 לא שיד, לא עזתית, לא פשיסטיות, לא עדר, לא עורת
 לא מתמזרת, לא מצטדקת,
 מבקשת צדק היסטורי ומוסרני.

אני לא כור הtoutך אני פסיפס
 פסיפס של עיר וקבוץ, מושב ותנכלות
 כתנו עליו מתנוצץ הציג
 כמו הטלית כמו האzieית
 כמו אוקינוס של אמונה ואהבה
 כמו פסיפס של עם
 פסיפס שלם.

- *פריד אל-אטרש. היה זמר, מלחין, נגן עוד ושחקן מצרי-סורי פופולרי.
- *התרגומים - הייתה להקת זמר ישראלייה מצליחה שפעלה בשנות השישים של המאה ה-20. *הגש - שלישיית הגש החיוו *קטורזה – השחקן והקומיקאי, ישראל קטורזה.
- אסמאעיל יאסין – קומייקאי, זמר ושחקן מצרי
- עבד אל-יהאב – זמר ומלחין מצרי
- ראול דורנו, זמר יהודי יליד תוניסיה

העלייה בשנות החמשים והשישים

מוקדי הלימוד:

- היקף העליה וארצות המוצא.
- הגורמים לעלייה לישראל בשנות ה-50 וה-60.
- מאפייני העליה (עלית הצלחה, עלייה מבוקרת, עלייה חשאית, ניצולי שואה)
- תהליכי הקליטה: הקשיים (של הקולטים ושל הנקלטים), השיקולים שהשפיעו על תהליכי הקליטה, **כולל תפיסת כור ההיתוך** (מיוזג גלוויות) כמעצבת את תהליכי הקליטה והגורמים לה. דרכי ההתמודדות של העולים ושל מדינת ישראל. תרומת העולים למדינת ישראל.
- אירועי ואדי סאליב – משמעותם והשפעתם על החברה הישראלית.

לקראת נספה:

מעברת ליד נהריה, 1952, ויקיפדיה

צבי צמרת וחנה יבלונקה (עורכים),
העשור הראשון: תש"ח – תש"יח, יד
 יצחק בן צבי, 1997. מבחר מאמרים.

מרדכי נאור (עורך), **עליהם ומעברות,**
1948-1952, יד יצחק בן צבי, 1986.
 מבחר מאמרים.

איימי נגרי, **המחאה המזרחית בואדי**
סאליב: האירועים והשפעתם עד
לפנתרים השחורים, רסלינג, 2018.

להעשרה:

ארכיוון המדינה, ההתנחלות הגדולה [ראו כאן](#)
 הכל אנשים, דוד בן הרוש, הטלוויזיה החינוכית, 32.03. 2003 דקוט: [לסרטון](#)
 חדשות מעהר – **הפנתרים השחורים**, הטלוויזיה החינוכית, 28:16. 2016 דקוט: [ראו כאן](#). וכן מאוצרות ארכיוון
 המדינה: [ראו כאן](#)

ארכיוון המדינה, ממחנות העולים למעברות: [ראו כאן](#)

43

מדינת ישראל
משרד החינוך
המציאות הпедagogית
אשכול חברה ורוח
הפיקוח על הוראת ההיסטוריה